

Ciucă, V. M. (2021). Pages of legal and moral ethnography in the work of the Bukovina Polymath founder Simeon Florea Marian, a Romanian souls' columnist on the threshold of the Great Unification: his outstanding contribution to the ideal millennium fulfillment. *The Law and its Interpretation. European Scientific e-Journal*, 5 (11), 7-36. Hlučín-Bobrovniky: "Anisiia Tomanek" OSVČ. (In Romanian)

Ciucă, V. M. (2021). Pagini de etnografie juridico-morală în opera fondatoare a bucovineanului polimat Simeon Florea Marian, cronicar al sufletelor românești în pragul Marii Uniri: Remarcabila lui contribuție la înfăptuirea milenarului ideal. *The Law and its Interpretation. European Scientific e-Journal*, 5 (11), 7-36. Hlučín-Bobrovniky: "Anisiia Tomanek" OSVČ.

DOI: 10.47451/jur2021-03-002

The paper is published in Crossref, ICI Copernicus, BASE, LORY, Zenodo, OpenAIRE, HSLU, Academic Resource Index ResearchBib, J-Gate, ISI International Scientific Indexing, ADL, eLibrary, WebArchive databases.

Valerius M. Ciucă, Professor, Doctor of Jurisprudence, Faculty of Jurisprudence, Alexandru Ioan Cuza University. Iasi, Romania.

Pages of legal and moral ethnography in the work of the Bukovina Polymath founder Simeon Florea Marian, a Romanian souls' columnist on the threshold of the Great Unification: his outstanding contribution to the ideal millennium fulfillment

Abstract: In this manner, synthesis and analysis thesis from the fragile explored field of legal ethnology, thesis "anchored in symbolic ports", such as The Royal House of Romania (King as synecdoche of Justice), such as the royal city Iași (Romanian normative and judicial traditions), or the municipalities Alba Iulia ('the bow and arrow' in a 'centennial' socio-legal 'iconography'), Chișinău, Galați and Târgu Mureș. Missing from this painting is the supreme symbol of historical Bucovina, Suceava, the Citadel of Moldova, which, through its polyhistor, Simeon Florea Marian (in his capacity recognized as "the first esthetician of the fairy tale, of this species of popular epic") contributed decisively to the resurgence of the moldavian and romanian legal-moral spirit. Today, in this voivodal framework of Suceava, I live the feeling of the closed circle, with meanings that go beyond the frontiers of simple thematic conferences. Sapiential and customary literature, popular, folkloric, oral, on Simeon Florea Marian, this venerable polyhistor of romanian culture has crystallized-forever in written and hermeneutic form marked by scientific precision, they are a fertile ground and worthy of being exploited noetically and for today's young jurists, more dedicated to jusnaturalism, perennial legal values, principles and morality, than the positive generation of ultra-formalists, legal, bordered by uncomfortable expressions of norms endowed only with text, not meaning, in the most rigid and kelsenian way with possibility. Without being an exhaustive demonstration, but only an invitation, among others, to discover the sapiential-legal values and the jusnaturalist – moralizing, spiritual one, of the romanian popular creations, in the wider, european concert, the same thesis with apoftegmatic 'dams', sapientogene, the present paper could only play the role of palladium, as a catalyst for possible intellectual burns in the legal field.

Keywords: Simeon Florea Marian, legal and moral ethnography, Bukovina Polymath.

Valerius M. Ciucă, Professor, Doctor in drept, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”. Iași, România.

Pagini de etnografie juridico-morală în opera fondatoare a bucovineanului polimat Simeon Florea Marian, cronicar al sufletelor românești în pragul Marii Uniri: Remarcabila lui contribuție la înfăptuirea milenarului ideal

Adnotare: În acest fel, lucrări de sinteză și de analiză din domeniul firav explorat al etnologiei juridice, lucrări ”ancorate în porturi” simbolice, precum Casa Regală a României (Regele ca sinecdocă a Justiției), precum orașul regal Iași (Tradiții normative și judiciare romanesti), sau municipiile Alba Iulia (”Arcul și săgeata” într-o ”iconografie” socio-juridică centenară”), Chișinău, Galați și Târgu Mureș. Lipsa, din acest tablou, simbolul suprem al Bucovinei istorice, Suceava, Cetatea de Scaun a Moldovei, care, prin al ei polihistor, Simeon Florea Marian (în calitatea-i recunoscută de ”prim estetician al basmului, al acestei specii a epicii populare”, a contribuit decisiv la resurgența spiritului juridico-moral moldovenesc și românesc. Astăzi, în acest cadru vovodal sucevean, trăiesc sentimentul cercului închis, cu semnificații ce depășesc fruntariile simplelor conferințe tematice. Literatura sapiențială și consuetudinară, populară, folclorică, orală, pe Simeon Florea Marian, acest venerabil polihistor al culturii românești a cristalizat-o pentru totdeauna în forme scriptice și hermeneutice marcate de precizie științifică, reprezintă un teren fertil și demn de-a fi exploatat noetic și pentru tinerii juriști de astăzi, mai dedicați jusnaturalismului, valorilor juridice perene, principiilor și moralității, decât generația pozitivistilor ultraformaliști, legalști, mărginiți de expresiile inconfortabile ale normelor dotate doar cu text, nu și cu sens, în cel mai rigid și kelsenian mod cu putință. Fără a fi o demonstrație exhaustivă, ci doar o invitație, printre altele, la descoperirea valorii sapiențial-juridice și a celei jusnaturalist-moralizatoare, spirituale, a creațiilor populare românești, în concertul mai larg, european, acela al lucrărilor cu ”îndiguirii” apoftegmatice, sapientogene, prezenta lucrare ar putea juca doar rolul de paladium, de catalizator pentru eventuale combustii intelectuale pe teren juridic.

Cuvinte cheie: Simeon Florea Marian, etnografie juridico-morală, bucovineanului polimat.

Motto: Principes mortales, res publica aeterna
(Tacitus, 2017) [0]

Introducere

În cursul Anului Centenar, anul de grație 2018, am încercat să reproduc secvențe ale gândirii socio-juridice românești concordante spiritului european al timpului pentru a ilustra, fie și parțial, propensiunea acestui spirit față de valorile juridico-morale actuale europene. S-au adunat, în acest fel, lucrări de sinteză și de analiză din domeniul firav explorat al etnologiei juridice, lucrări ”ancorate în porturi” simbolice, precum Casa Regală a României (Regele ca sinecdocă a Justiției), precum orașul regal Iași (Tradiții normative și judiciare romanesti), sau municipiile Alba Iulia (”Arcul și săgeata” într-o ”iconografie” socio-juridică centenară”) [1], Chișinău (Suport scriptic al comunicării) [2], Galați [3] și Târgu Mureș (Cincă, 2017; *Virtuți și vicii într-un libellus diffamatorius*, 2017). Lipsa, din acest tablou, simbolul suprem al Bucovinei istorice, Suceava, Cetatea de Scaun a Moldovei, care, prin al ei polihistor, Simeon Florea Marian (în calitatea-i recunoscută de ”prim estetician al basmului, al acestei specii a epicii populare” (Olteanu, 2000) românești), a contribuit decisiv la resurgența spiritului juridico-moral moldovenesc și românesc. Astăzi, în acest cadru vovodal sucevean, trăiesc sentimentul cercului închis, cu semnificații ce depășesc fruntariile simplelor conferințe tematice.

Sentimentul de cucernică plecăciune față de ilustrul nostru înaintaș este dublat de acela de grațitudine pentru un *spiritus loci* inconfundabil ce-a ghidat primii mei pași ezitanți în cariera de jurist și de intelectual devotat cetății, spiritul acestui oraș care, în anii uceniciei mele de judecător, ocupa avanscena valorii benefice a gândirii juridice românești prin nume de rezonanță, precum cele ale

acestor judecători: Mihail. C. Ardeleanu, Paul Manoliu, Constantin Pojoga, Mircea Hâncu, Pavel Perju, Aurelian Târniceriu ș.a., pe care i-am evocat în propriu-mi *forum internum*, și nu numai, ori de câte ori aveam nevoie de argumente vivante în privința valorilor juridice pe care le-am susținut [4].

Vă întrebați, probabil, de ce, în acest conclave al juriștilor, evocăm opera unui preot, teolog, istoric, prim etnograf dedicat modelului inductiv, al etnografiei aplicate [5], și polimat român. În primul rând, pentru faptul dovedit că el a dorit să facă parte din această castă particulară a noastră, a juriștilor. Apoi, pentru motivul esențial al scoaterii la suprafață a propensiunilor românilor din toate ținuturile lor istorice către drept, justiție și moralitate, folosind stilul literar fabulatoriu și subtilitățile metaforei, nelăsând să piară comori ale sufletului și ale creativității poporului român și răspunzând, astfel, comandamentului romantic herderian [6].

Notițe bio-bibliografice [7]

Simeon Florea Marian s-a născut la data de 1 septembrie 1847 la Ilișești Sucevei, părinți fiindu-i Grigore și Ruxanda Marian. Șase ani mai târziu, la 12 octombrie 1853, avea să se nască, la Șipotetele Sucevei, județul Rădăuți, un alt bucovinean de seamă, Ciprian Porumbescu, fiul lui Iracție și al Emiliei Porumbescu. Un prim numitor comun al lor este comuna Ilișești, unde ambii au copilărit și au studiat în clasele primare aproape concomitent, sub îndrumarea aceluiași învățător de mare vocație, Dimitrie Cernăuțean, la așa-numita *Școală trivială* (populară) română, afiliată Bisericii parohiale prin grija preotului Dimitrie Bucevschi (*Brădățan*, 2007) [8]. De acolo, ambii aveau să plece curând și să-și continue studiile în urbea Sucevei, Ciprian Porumbescu la Liceul de băieți, (*Griechisch-orientalisches Obergymnasium*) ce fusese recent edificat, în 1860, iar Simeon Florea Marian, la *Hauptschule* (edificiul de astăzi este sediul Muzeului de Științe ale Naturii din centrul municipiului).

În anul 1868, pe când Simeon avea 19 ani, un sătean din Ilișești îi ucide mișelește tatăl, dintr-o pricină de pământ. Tatăl lui era caracterizat ca ”Grigoraș al popii, gospodar de frunte al satului, om harnic, foarte ordonat și luminat, printre puținii care și-au trimis copiii la învățătură (v. Gherasim Buliga)” [9]. ”La înmormântare au fost și mulți colegi ai elevului Marian, s-au adunat și oameni din împrejurimi, iar oficierea slujbei a făcut-o tatăl lui Ciprian Porumbescu, Iracție, paroh în Stupca” [10]. În acest fel, Simeon devine ”stâlpul de sprijin” al familiei întregi. O soartă asemănătoare a avut-o, în această privință, un alt tânăr de seamă al neamului nostru, Alexandru Papiu Ilarian, al cărui tată, preotul greco-catolic Ioan Pop, din Budiu de Câmpie, jud. Mureș (azi, eponim al mării personalități pașoptiste și unioniste, Alexandru Papiu Ilarian) a fost ucis. În acest caz din urmă, asasinii și vinovații moral erau adversarii, inamicii răzbuțitori și sanghinari ai tânărului nostru revoluționar.

După absolvirea clasei a VII-a de liceu, ca elev privatist (f.f.) la Năsăud, unde s-a refugiat din pricina comportamentului scandalos, abominabil, al românofobului Franz Theil, poreclit *Scarabeus*, directorul școlii capitale *Hauptschule* din Suceava (Loghin, 1996) [11], diploma sau certificatul de maturitatea (*Testimonium maturitatis*) avea s-o obțină la Beiuș, oraș transilvănean cu largi reverberații unioniste, oraș ce-mi amintește și de maestrul meu spiritual, prof. dr. doc. Marțian Cotrău [12], născut în Fizișul Bihorului, dar care-a studiat și la Liceul ”Vasile Vulcan” din Beiuș, stând la Internatul Paulian al călugărilor asumpționiști [13]. Precum Simeon Florea Marian, și profesorul Cotrău (ce avea să ispășească mult în temnițele comuniste...) ar fi dorit să urmeze studii juridice, dar, în cazul ambilor, condițiile materiale s-au împotrivit. În Transilvania, ”i-a cunoscut pe tribunii

Axente Sever și Simeon Balint, dar nu a reușit să-l cunoască pe Avram Iancu, eroul căruia i-a închinat culegerea de Poezii populare despre Avram Iancu (1900)”.

Desăvârșirea studiilor se petrece la Cernăuți, la Facultatea de Teologie, iar din al treilea deceniu de viață, în tânărul preot polihistor și savant se trezesc etnograful (fondatorul etnografiei românești), poetul, profesorul foarte bun pedagog, botanistul și ornitologul, politologul literat (“sufletul” *Revistei politice* sucevene), istoricul și umanistul salvator de patrimoniu cultural național.

În anul 1869, odată cu ”debutul său editorial cu volumul *Poesii populare din Bucovina – Balade române culese și corese*” [9], publicat la Botoșani, creează, într-un grup de fondatori, *Societatea Literară a Junimii Studioase*, urmând, astfel, curentul de reînnoire a conștiinței naționale în rândul tinerilor, prin intermediul literaturii și artei, după modelul deja consacrat în Principatele Române și apoi în Regatul României, dar și după modelul cenaclier foarte apreciat de Alexandru Papiu Ilarian, în Transilvania, mai ales, la Sibiu și la Brașov (*Societatea ASTRA*, bunăoară). În cam același ”vad” cultural, în anul 1887, Simeon Florea Marian ”a fost printre fondatorii *Clubului Român* din Suceava, organizat după modelul *Casinei Germane*, unde se reuneau intelectualii grupați în jurul ”*Revistei politice*”, cu scopul ”de-a întreține un cabinet de lectură și a forma un centru de întâlnire și petrecere pentru membrii săi”, de a deschide ”secțiuni pentru cultivarea cântării vocale și instrumentale, cum și a altor ramuri de petrecere socială, prelegeri literare și conferințe științifice.” (*Brădățan, 2017; Bumbac, 1906*) Activitatea aceasta, precum și participarea ca membru al Societății ”Junimea” din Iași (1895), ”România Jună” din Viena (1905), al Societății ”Dacia” (1906), al Societății ”Școala Română” din Suceava, etc. i-au atras dușmăni și intrigi, cabale, ostilități din partea autorităților austriece. Acest model avea să se perpetueze și-n Basarabia, chiar până la căderea comunismului.

Opera acestui dascăl (profesor de liceu la Gimnaziul Ortodox-Oriental (*Nestor, 2000*) [14]) este impresionantă [15], cu a sa capodoperă, ”Trilogia vieții” (*Nașterea la români, Nunta la români, Însmormântarea la români*) (*Marian, 1995*), urmată de cele trei volume de *Sărbători la români (Cărnilegile, Păresimile, Cincizecimea)* (*Marian, 2015*), într-un cuvânt, patriotul care, în acest mod, a binemeritat titlul de academician în Academia Română. A meritat din plin după discursul său de recepție, intitulat *Chromatica poporului român*, laudele din discursul de răspuns, ce i-au fost adresate de marele enciclopedist român (urmaș natural al lui Dimitrie Cantemir și simbolic reper, deschizător de drumuri pentru Mihai Eminescu [16], foarte atașat, de altfel, de Suceava și de istoria sa bogată și nobilă, voevodală (*Jucan, 1999*) [17], dar și pentru Mircea Eliade), nimeni altul decât Bogdan Petriceicu Hașdeu: ”Aducându-te aici, Academia Română umple un gol ce se simțea în rândurile noastre. Avem istorici, naturaliști, filologi, matematicieni, economiști, poeți, publiciști, un buchet modest din câte s-au putut culege din tânăra grădină a neamului românesc, dar un etnograf în adevăratul sens al cuvântului, care să fi pătruns în toate unghiulețele, fie cât de ascunse, din traiul, din cugetul, din simțul poporului român, ne lipsea până acum. Acest etnograf, dă-mi voie a îți-o spune, june și distins coleg, singurul etnograf român, deocamdată, ești tu.” (*Hașdeu, 1882*) În sfârșit, a meritat cu prisosință onorurile, premiile și aprecierile unanime ale contemporanilor săi, români și străini (între care, strălucește distincția cu Ordinul ”Coroana României”, în grad de ofițer, cu ”medalia jubiliară” acordate de Regele Carol I în anul 1904). De l-am fi putut colinda, în acele vremuri romantice, i-am fi transmis și noi urarea de ”Sănătate și putere, pentru binele neamului nostru românesc și pentru spiritul bun, european, precucioase părinte-profesor Simeon Florea Marian! *Lerului Doamne, Ler!*” (*Cojocaru, 2001*) [18].

Dintre multele scrieri cu caracter de necrolog, de orație funebră, după moartea sa din 1907, pe care un cercetător român, doamna Dr. Aura Brădățan le-a cules, ca parte esențială pentru pasiunea-i de-o viață și anume salvarea memoriei acestui magnific polihistor, polimat, poligraf noi vom reține aici, cu rol pur simbolic, două:

- ”Academia pierde un membru de frunte, iar neamul românesc nu numai un vrednic păstor și apostol luminat al poporului, ci și un cărturar și scriitor iscusit, care și-a închinat partea cea mai mare de viață înălțării naționale.” (Președintele Academiei Române, Ioan Lazăr Kalinderu, 1907)
- ”Etnograful depune mare zel în a aduna tot ce se tipărise până la el, privitor la temele tratate, și mai cu seamă menține un susțin contact cu foștii elevi, ajunși unii din ei învățători ori preoți în sat, cu prieteni din toate unghiurile țării și chiar cu cercetători de peste hotare. Suceava, în felul acesta, devine un centru de mare însuflețire științifică, promovată de un singur om. Ceea ce astăzi fac institute cu zeci de cercetători, Marian, în condiții materiale foarte modeste, a realizat singur o operă grandioasă.” (*Vrabie, 1968*)

Adaug la acestea, cuvintele cu valoare de ferpar sau, mai bine, de orație funebră, scrise de marele istoric Nicolae Iorga: ”Și să nu uităm încercarea lui (a lui S. F. Marian, n.m.) de a da Bucovinei o cetire culturală, în care să se amestece totuși și discuția realităților politice, să nu uităm ”Revista politică” din Suceava, care a trăit mai puțină vreme de cum merita, și cele câteva scrieri istorice ale lui. / Printre tinerii din Bucovina văd mulți oameni destoinici și ambițioși, văd și atâția ambițioși fără a fi destoinici, dar între rândurile acelor cari prin situația lor socială nu pot ambiționa prea mult, nu văd cine ar putea lua moștenirea liniștitului lucrător pentru cunoașterea poporului nostru care a fost părintele Marian.” (22 aprilie 1907) (*Marian, 1994*) [19].

Etnografia și etnologia juridică nu sunt în mod evident, particular, delimitate în opera grandioasă a lui Simeon Florea Marian. Abia se constituia știința generală; nu era timpul pentru dezvoltări particulariste. Foarte târziu, prin altă operă de pionierat, aceea a cărturarului și antropologului român Romulus Vulcănescu, s-au reflectat și-n cultura juridică română câteva teme preocupante pentru juriștii noștri, pentru sociologii și antropologii dreptului. Foarte puține. Și marele etnolog Petru Ursache a recunoscut că domeniul este deficitar, în chiar impresionanta-i creație de ”etnosofie”... (*Ursache, 2014a*) [20]. Cu toate acestea, încercarea evidentă a etnografului Simeon Florea Marian de evidențiere a propensiunilor populare pentru faptele, conduitele și judecățile de valoare fixate pe axa binelui și de ilustrare a numeroaselor idiosincrazii populare față de atitudinile încolăcite pe axa răului, ca dihotomie kantiană primordială și ca imemorială moștenire etno-culturală și religioasă (*Marian, 1904*), ei bine, toate acestea se pot descoperi oarecum lesnicios de către un ”ochi sagace” în această operă ”poliedrică” a sa. Apoi, dacă-i recunoaștem valoarea cutumiară, consuetudinară întregii colecții de norme ritualice și de organizare a vieții ce ne însoțesc, de la naștere, trecând prin căsătorie, și până la moarte, în timp obișnuit și în timp de sărbătoare, atunci am putea spune că această delimitare formală nici n-ar mai fi necesară. Ne aflăm pe temelii normative ce sunt comune spiritului juridic și moral; nu sunt simple moravuri sau *falkways*. Iată, bunăoară, ceva ce pare futit și neînsemnat, prezența lăutarilor la nuntă, cum, prin interpretare, dobândește semnificație majoră în comunitățile de români (*Marian, 2000*) [21]. Genul acesta minor, lăutăresc, a crescut, la rândul lui în rang. La intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în capitala tuturor românilor, Alba Iulia, alături i-au fost lăutarii, ”opt trâmbițași militari, executând lucrări de paradă, ostășești (*Ursache, 2014b*) [22]. Dar sunt și teme grave abordate, precum uzurparea [23], pustiirea

[24], piromania [25], tâlhăria și furtul (mai ales cele ce însoțesc invaziile tătarilor) [26], înșelăciunea [27] și violența, omuciderea [28], cu protagoniști barbari [29], multe dintre ele având drept vectori legendele istorice ale dacilor, ale românilor din toate provinciile românești, apărute atât în publicații periodice, cât și în culegeri de-sine-stătătoare (e.g., *Legende istorice din Bucovina*).

În acest paragraf al lucrării noastre, am putea încadra suma de legende ale păsărilor, legende pe care Simeon Florea Marian le-a adunat în volumele sale sugestive, *Ornitologia* (Marian, 1883) [30] la români, și care-au stat la baza inspirației autorilor de mai târziu în ce privește extrapolarea fabulisticii narrative la un mare bestiar cu valențe simbolice și cu tâlc juridic și moral. Și Ioan Slavici s-a angajat să-i difuzeze, ”pentru binele poporului”, lucrarea în Transilvania după ce, mai-nainte, îi ceruse concursul pentru publicarea de articole în primul cotidian al românilor din Transilvania, ziarul *Tribuna* (Slavici, 1991) [31]. Bunăoară, în ediția *Ornitologiei* îngrijită de Ligia Bârgu-Georgeta, întâlnim multe astfel de povestioare, pline de haz, dar, în același timp, debordând de înțelepciune și de bune învățăminte în ceea ce privește rostul bun al unor rânduieli ale lumii.

Doar cu titlu de simplu reper cu rol de semnalizare a existenței unor asemenea ”fiefuri” de etnografie juridico-morală, completăm studiul nostru exploratoriu cu câteva sugestii. *Exempli gratia*:

1. *Avatarurile fidelităților, cu virtuți și vicii*

Povestea adulterului, una aparent facilă, benignă, mereu ”fluidă”, spumoasă și perenă și chiar redundantă în lumea noastră extrem de flexibilă în spațiul moravurilor, dar pe care se pot grefa extrapolări interesante la temele generale ale amoralității și ale volatilității, capriciilor comportamentale din spațiul public (*exempli gratia*, formarea majorităților parlamentare...) și ale consecințelor lor tardive...

”*Legenda cucului*: Pasărea, pe care o numim noi astăzi Cucu, cică nu este Cucu cel adevărat, ci soția acestuia, Sava. Cucul cel adevărat, care avea pene de aur nu se află acum pe pământ, ci-n cealaltă lume. Dintru început, cine știe când a mai fi fost și aceea, cică trăia Cucu împreună cu soția sa Sava pe pământ, dar fiindcă soția i-a fost necredincioasă, Cucu a părăsit-o. Aceasta a fost adică așa, că Sava s-a iubit cu Privighetoarea. Cucu cică prinzând-o că se iubește cu altă pasăre, s-a supărat foarte tare pe dânsa și-a muștrat-o foarte, zicându-i: ”cum de-a putut să se iubească cu Privighetoarea, c-o pasăre așa de mică și urâtă, pe când el are pene de aur?”. Apoi, după ce a muștrat-o și și-a descărcat tot aleanul inimei sale asupra ei, cică a părăsit pentru totdeauna pământul acesta plin de fărâdelege și răutate (...). Sava, cunoscându-și greșeala și voind a se îndrepta, cum a sosit Blagovișteniile (25 martie, *Zina cucului sau Buna Vestire*, n.m.) a și început a zbura și a-l căuta în toate părțile și l-a tot căutat până la Sânziene (24 iunie, n.m.), dar nicăieri nu l-a putut afla(...)” (Marian, 1987).

2) *Corrumpere corrumpo, corruipi, corruptum* = a rugini, a descompune, a putrezi, a altera, cu figurativele: a mitui, a seduce, a denatura, a cumpăra conștiințe, a face rău ceea ce era destinat binelui public etc. etc. etc.; într-un cuvânt, rugină morală severă, năruitoare a statelor... (*Ocaratoarea mita in istoria romanilor*, 2018) [32].

Principiul corupției, însoțit de reflexul natural al răzbunării corupătorului față de cel corupt, cu arme personale care, dacă devin ineficiente, cunosc un adaos filial și perpetuu, iată o temă perenă. La urma urmei, când îl ”cumperi” pe cineva, dobândești complexul lui *dominus* față de *servus*... și, în caz de dezamăgitor comportament al servului tău, dai curs unei naturale vendete... Această secvență de psihologie juridică și morală este cu măiestrie reliefată în povestioara ”Puii cioarei”, culeasă de Simeon Florea Marian în Tomul al II-lea al *Ornitologiei poporane române*. Iată câteva sugestive *excerptae*:

”*Puii cioarei*: A fost odată o cioară, care nu mai avea nicicând parte de puii săi, căci în tot anul venea uliul și-i mânca. (...) În urma urmelor, după multă frământare și bătaie de cap, îi plezni prin minte că dacă se va încumetri cu uliul, acesta va avea atâta obraz pe lângă nas și nu-i va mai mânca puii. (...). (Uliul a acceptat bucuros să se încumetrească și îi făgădui să nu-i mai mănânce puii, n.m.). (...) Să-mi spui doar cum arată puii tăi, ca să-i pot deosebi de alții. – Puii mei, răspunse cioara cu mândrie, sunt cei mai cilibii și mai frumoși dintre puii tuturor paserilor de pe fața pământului. (...) Îmblând uliul, după ce s-a despărțit de cumătra sa, încolo și încoace și căutând doară ar putea afla câte una alta de rândul mâncării, nu află decât numai pui de grangură, de cucă, de mierlă și de alte paseri, adică numai pui frumoși. Cugetând că sunt puii cumetrei, nu i-a mâncat. (A doua zi, la fel, n.m.). (...) A treia zi, răzbindu-l foamea (...) dă peste un cuib cu pui de cioară. Și cum dete cu ochii de dâșii și-i văzu că sunt atât de urâți și de zăbăloși, nu mai stete mult pe gânduri (...) și cât ai scăpăra un amnar mi-i puse pre toți la inimă. (...) – Așa mi te-ai ținut de cuvânt, cumetre!... Iacă iară mi-ai mâncat puii, mâncate-ar viermii să te mănâncel... (...) D-apoi bine, cumătră, dumneata mi-ai fost spus că puii dumitale sunt cei mai frumoși pui din lume și nu niște slutenii și uriciuni pre care le-am mâncat eu! Spune-mi, nu-i așa?... (...) Eu unul mi-am ținut făgăduința, am mâncat ce-a fost mai urât, și nu ce-a fost mai frumos, după cum mi-ai spus!... (...) Cioara, foc și pară de mânie, se luă la fugă după dânsul voind să-l prindă și să-i dea o scărmanătură ca s-o țină minte cât va fi și a trăi, dacă ar fi avut să mai trăiască. (...) Atâta știu, că de atunci și până în ziua de astăzi, cum văd ciorile pre vreun uliu, totdeauna încep a se fugări după dânsul și nu se lasă până ce nu-l prind și-l omoară.”

(*Marian, 1883*)

3) *Și-acum, eterna temă a alegerilor...*

Ochiul-boului sau *Pănțărușul*, singurul din familia *Troglodytidae*-lor sau, mai bine, impostura, veleitarismul, abuzul, înșelăciunea și suportul lor peren, viclenia, spiritul furtiv, falsificarea realității și închipuirea, un întreg buchet de ”buruieni” morale și infracționale se află, toate, concertate într-o sublimă narațiune fabulistică, fixată pe tema alegerilor, și reprodusă cu măiestrie de către Simeon Florea Marian în al doilea volum al *Ornitologiei* sale. Aici, vom reproduce doar câteva extrase sugestive:

”*Împărățelul*: Toate paserile, câte se află în ziua de astăzi pe fața pământului și câte se vor mai fi aflat, care astăzi nu mai trăiesc, s-au adunat nu mult după facerea lumii la un loc ca să aleagă pre una dintre dânsese de împărat, carele să aibă apoi a le stăpâni, a le conduce și a le purta de grijă. Dar, ca și între oameni, așa și între paserile adunate, se iscă dispută și ceartă mare: cine să fie ales? Care de care se îngâmfă mai tare, care de care se îndesă mai înainte, unele lăudându-și vița și sămânța, altele penele, altele îmblețul, altele cântecul și iar altele zborul, istețimea, priceperea și îndemânarea. Cu un cuvânt, fiecare se simțea mai presus decât celelalte, fiecare ar fi voit să fie aleasă împărat. (Au convenit să organizeze un concurs de zbor; înălțimea zborului urma să determine învingătorul, n.m.). Vulturul (*Marian, 1880*) [33] (...), ca unul ce este mai puternic în aripi, ca unul ce-i place a se învârti ore întregi prin înălțimea aerului și care se poate avânta mai sus decât orișicare pasere, văzând pre celelalte cum cad una după alta amețite, avântându-se cu mândrie deasupra tuturor, socoti în sumeția sa că el va rămânea acum împărat și nu altul... Dar iată că (...) Ochiul boului, ascuns fiind de pe pământ sub o aripă a Vulturului, ieșind pe furiș din ascunzișul său, zbură mai sus decât Vulturul. Și, pe când acum și Vulturul, obosit fiind de atâta zbor și înălțare, se lăsă pe încetul în jos, Ochiul-boului începu a ciripi și a cânta plin de bucurie deasupra lui. Celelalte păsări (...) umplură aerul cu glasuri strigând care mai de care: ”Să trăiască Ochiul-boului!... Să trăiască

înălțatul nostru împărat!...” (...) Însă, fiindcă multe alte paseri (... aflând despre infracțiunile-i de înșelăciune și fals, de uzurpare nedemnă, n.m.) îi țin până și-n ziua de astăzi sâmbetele, adică îl pizmuiesc și numai dacă ar putea l-ar sorbi într-o lingură de apă, de aceea Împăratul paserilor petrece mai mult prin gardurile cele spinoase, prin mă răcini, prin vreascuri, prin tufișe și pe la rădăcinile copacilor, pentru că numai în aceste locuri are odihnă de dânsule. Când ar petrece prin alte locuri (...), apoi, ce s-ar alege din toată împărăția lui? ... nemică!...” (Marian, 1987) [34].

4) *Independența judecătorului*

Independența judecătorului este un principiu al dreptului care își are explicațiile în nevoia societății de-a determina un centru absolut de echidistanță și integritate drept garanții ale unui proces echitabil și ale unei judecări drepte, juste, dar, pe de altă parte, se explică prin natura sapiențială și sapientogenă a celui ce ocupă ”tronul justiției”, prin calitatea sa esențială, de om liber în spirit, nesupus vreunei ierarhii, slugărnicia și veninul obedienței servile fiindu-i totalmente improprii. Judecătorul nu ”servește” pe nimeni”, nu este ”ministrul” (sclavul public, în sens roman, latin, al termenului) nimănui, el este deasupra tuturor prin forța funcției și a spiritului său și, stăpânind toate legile, este hermeneutul lor și al principiilor interpretative. Deasupra judecătorului sunt doar Dumnezeu și conștiința-i curată, nealterată, necoruptă...

Toate aceste calități și trăsături caracterologice de mai sus, ale celei mai solitare și sobre funcții publice, aceea de judecător independent și incoruptibil, precum un ”șoim al rândunelelor”, transcend planul fabulistic, de vom citi cu atenție basmul ”Uliul rândunelelor” inserat în primul volum al *Ornitologiei* lui Marian. Iată:

”*Uliul rândunelelor*: După ce și-au ales paserile ”împăratul” și după ce acuma fiecare și-a căutat un loc anumit unde să trăiască și să se hrănească, iată că într-o zi s-au adunat iarăși la un loc toate acelea, care se țin de sămânța celor ce mănâncă pre alte paseri și după ce s-au adunat, ținând sesie întreolaltă, după multă vorbă și sfat s-au pus pe cale: care preste care să fie mai mare, care sub care să vie și în ce mod să se arate dușmane oamenilor? Și așa, după multă chiteală și chibzuială, s-au înțelese întru sine, ca Pajura să fie cea mai mare preste toate (...), iară sub Pajură să fie Șoimul, sub Șoim, Hultanul cel negru sau Hultanul de câmp, sub acesta Hultanul alb sau Hultanul de piatră cu grumazul gol, sub acesta (...) Hultanul de piatră cu coada vărgată, sub acesta Cilihoiul (...), sub acesta Caia, sub Caie, Uliul paserilor sau Păsărariul, iară sub acesta și cel din urmă, Uliul rândunelelor. (...) / Uliul rândunelelor însă, măcar că el dintre toate paserile adunate era cel mai mic și prin urmare ar fi avut să se supună mai degrabă decât oricare alta, știindu-se că e mai sprinten și mai dibaci dintre toate, nu voi nicidecum să se supună hotărârii obștești, ci zise către celelalte paseri (...): - Da!... cum nu!... mă voi supune și mă voi teme de voi ca și când numai voi ați fi cele mai tari și mai mari în lumel!... Sunt alții de care trebuie să mă tem și căroră sunt nevoit să mă supun!... De voi nici că-mi pasă!... (...) (nedumerire, n.m.) –Cine!... nici atâta nu știți? ... și totuși vă dați de cele mai înțelepte și iscusite vietăți din lumel!... Ei bine! Să vă spun eu cel mai mic și mai neînsemnat dintre voi, pre care l-ați pus în fruntea cozii!... aceia de care trebuie să mă tem și căroră nu numai eu, ci și voi, cu toată istețimea și tărimea voastră, trebuie să vă supuneți, sunt pușcașii! (...) – Dacă n-ați știut-o până acum, s-o știți de acuma înainte! – Ei! Dacă-i treaba astfel, apoi... ce mai atâta vorbă! Să ne despărțim de laolaltă și să nu fim mai mult la un loc, căci nici pușcașilor nu le vom putea așa de lesne cădea din dămână!... (...) Uliul rândunelelor, prin priceperea și istețimea sa, a știut foarte bine cum să se scoată de sub supunerea și ascultarea care i-au fost menite, fără voia sa, de celelalte paseri din neamul lui.” (Marian, 1987) [35].

5) *Idiosincraziile perene la spiritul asupritor și tiranic al dictatorilor*

Și dictatorii au, în simbolistica ornitologică culeasă de etnologul bucovinean Simeon Florea Marian, un exemplar cu care să se ”mândrească”, unul care, în folclorul nostru național, încarnează răutatea, ticăloșia, abuzul de funcție și de putere, nedreptatea și samavolnicia, non-meritul și scandalul, și reversul lor, conduita ireverențioasă, abrazivă, vituperantă și lipsită de respect sau, mai bine, vindicativă și repulsivă, expresie a nemulțumirii, a urii profunde, a sentimentului de capăt al răbdării, de pahar debordând de venin, sentiment ce încolțește, natural, dintotdeauna și pentru totdeauna în sufletele celor abuzați. Acest simbol este *Striga (Tyto alba)*, din ordinul *Strigiformes*, ordinul aviar al bufnițelor, de care se tem toți, interpretând funebru și funest strigătu-i inconfundabil, aducător de neliniști, de anxietăți și panică, precum orice cuvânt al unui veritabil dictator...

”*Striga*: Zice că Striga dintru început a fost împărăteasă preste toate păsările din lume. Dar fiind foarte rea, mai rea chiar decât o adevărată Strigă sau Strigoaică, asuprind din cale afară pre poporul său și neîndreptățindu-l cu multe de toate, poporul, nemaiputând răbda, s-a sculat asupra ei și a voit numaidecât s-o prindă și s-o omoare. Striga, de frică ca să nu dea cinstea pe rușine și să nu i se curme viața pentru totdeauna, a spălat putina, ascunzându-se dinaintea poporului său și de atunci încoace apoi niciodată nu îmblă ziua, ca mai înainte, ci numai noaptea. (...) Și a avut toată dreptatea să se ascundă, căci până și astăzi, când văd celelalte paseri pe vreo strigă că zboară ziua, se iau după dânsa și nu se lasă până ce n-o prinde, iară după ce au prins-o nu se lasă nicidecum până ce n-o scarmână cumsecade. Aceasta e răsplata Strigei, pentru că pe când a fost ea împărăteasă, s-a arătat așa de crudă și tirană față cu supușii ei.” (*Marian, 1987*) [36].

Rolul fabulelor narative de Simeon Florea Marian

După acest model dezvoltat de Simeon Florea Marian, să observăm, acum, extrapolând la alte animale și alte simboluri, rolul satiric și vitriolant al fabulelor narative în raport cu multe tare morale și, mai ales, cu numeroasele infracțiuni care minează justiția, demnitatea umană, coeziunea și încrederea unei națiuni și fragilizează, dacă nu, aneantizează statul.

1) *Impostura funcției publice exercitată abuziv, egotic și egofil*

”Lupul pârcălab”, din seria basmelor românești consacrate imposturii morale a liderilor corupți ce caută în funcția publică pârghia prin care pot propăși ei și, eventual, membrii familiilor lor, este o povestire culeasă de la Petre Ispirescu, *Poveștile unchișului sfătos*, p. 287. În colecția lui Ligiei Bârgu-Georgescu (*Basme cu animale și păsări, 1987*), o putem încadra în creațiile fabuliste ce sancționează, prin satiră, abuzul în serviciu, delapidarea sau concupiscenta, corupția în general.

Asinul, amenințat cu uciderea-i de către lupul flămând, găsește o strategie de-a-l păcăli:

”*Poveștile unchișului sfătos*: – Ascultă. Pârcălabul din satul nostru a murit; toți sătenii ar voi să fie pârcălabi și din aceasta tot satul este învrăjbit. Mai bucuros ar alege pe un străin, decât pe unul din ei. Și ca să-și împlinească dorința, mă trimise pe mine să aduc pe oricine voi întâlni. Dumnezeu mi te scoase în cale și eu te povățuiesc să nu mai întârzi și să vii cu mine. (...) Pârcălabul, cum se știe, este capul satului. Oițele, mieluşei, găinile, purceii toți sunt sub ascultarea lui. Pe fiecare zi vei putea alege câte una pentru prânzul dumitale, fiindcă pârcălabul nu este așa degeaba pârcălab. – Dacă este așa, te ascult, haide să mergem. (...) Abia ajunseră la marginea satului și asinul o rupse de fugă; lupul, după el. Țăranii, văzând că intră lupul în sat, săriră cu mic cu mare, cu ciomege, cu topoare, cu bulgări, dădură chiote, îl lovira și luara pe lup cu câinii. Cât p-aci să-i rămână pielea pe-

acolo. (...) În pădure, pe jumătate mort, lupul medită: ”– Moșii mei pârcałabi n-au fost, tatăl meu, asemenea, n-a fost pârcałab, cine mă puse pe mine a crede că eu aș fi bun de o asemenea slujbă? Rămăsei și nemâncat. Crăp de foame și de osteneală. N-are cine mă lua de coadă și să mă învârtească, până mi-o rupe coada, încai să mă aleg cu atât.” (Un călugăr pripășit prin preajmă, n.m.) n-așteptă să mai zică încă o dată lupul ceea ce credea el că-și spune numai lui însuși și făcu tocmai precum se temea lupul, că nu o să se găsească nimeni să-i facă și ăst neajuns.”

2. *Satira necenzurată, libelul defăimător și rolul lor tămăduitor pentru îndreptarea moravurilor societăților ”bolnave”*

”Tăunele socratic” sau forța ridiculizantă a satirei, a libelurilor defăimătoare dintotdeauna față de slăbiciunile omenești, de spiritul filo-infracțional și imoral. Tradiția fabulelor lui Esop și a satirelor dintr-un imaginar *Satyricon* perpetuu al lui Petronius [37], tradiția lui La Fontaine și a lui Dimitrie Cantemir (*Istoria ieroglifică* și fabula satirică necruțătoare privind lupta pentru putere între *Inorog* și *Corb*, alias Cantemir și Brâncoveanu) s-au văzut continuate la noi în întregul secol XIX, ba chiar și în secolul XX, dac-ar fi să ne gândim la *Motanul Arpagic* al Anei Blandiana. Într-o lucrare recent susținută la o conferință la Universitatea de Stat din Chișinău, exprimam următoarele:

”Secolul al XIX-lea românesc a înregistrat apogeul fabulisticii în toate provinciile istorice, de la Nistru până la Tisa. După satirele lui Antioh Cantemir [38], ctitorul Academiei Domnești din Iași (1707) și consolidarea trendului ascendent al criticii sociale moral-juridice prin moldoveanul Gheorghe Asachi (Asachi, 1844), munteanul din Târgovișteea voievodală a Basarabilor, Grigore Alexandrescu (*Alexandrescu, 1863*) și bănățeanul Dimitrie Țichindeal (*Țichindeal, 1975*), tustrei fiind și veritabili pilaștri de bază ai templului conștiinței naționale, după aceste remarcabile fenomene, scena este ocupată de basarabeanul orheean Alecu Donici, care se desăvârșește profesional, prin calitatea de președinte al Judecătoriei Neamț, la Piatra Neamț, iar literar, prin publicațiile și funcțiunile culturale de la Iași. Aprecierile ce ne vin de la Mihai Eminescu față de această generație de aur a fabulisticii românești, în cunoscuta-i poezie *Epigonii*, lasă loc de puține comentarii. Iată câteva *excerptae*:

Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere / Cichindeal gură de aur, Mumulean glas cu durere, / Prale firea cea întoarsă, Daniil cel trist și mic, / Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară, / Cantemir croind la planuri din cuțite și pabară, / Beldiman vestind în stiburi pe războiul inimic. / Liră de argint, Sibleanu - Donici cuib de-nțelepciune, Care, cum rar se întâmpla, ca să mediteze pune / Urechile ce-s prea lungi ori coarnele de la cerb; / Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată? / S-au dus toți, s-au dus cu toate pe o cale nenturnată. / S-au dus Pann, fiul Pepei, cel isteț ca un proverb.

Ca-n orice dezvoltare naturală, organică, acestei epoci avea să-i fie contrapusă o alta, a jurnalismului pasionant, aducând cu sine, în avanscena criticii de moravuri și de atitudini infracționale, a criticii sociale și juridice în general, caricatura, benzile desenate, până la această contemporană epocă ce limitează forța de cândva a jurnalismului prin forța directă a telematicii, a instantaneității comunicaționale și prin virulența în progresie geometrică a rețelelor de socializare, prin sloganurile extrem de sugestive, de percutante, precum acelea din cadrul manifestațiilor gigantice de stradă ale mișcării #Rezist din România anilor 2017-2018. / Cu toate acestea, viața juridică și morală a cetății nu poate aneantiza amintirea prețioasă pentru asanarea moravurilor și îngrădirea infracțiunilor a alegoriei fabulistice și a libelurilor defăimătoare de cândva. Acestea au cunoscut mulți detractori (din partea celor vizați sau a acelor care ”s-au simțit cu musca pe căciulă”, pentru a vorbi românește...)” (*Cincă, 2018*).

Povestioara ”Musca și puricele”, pe care autoarea a inserat-o în colecția sa, fiind culeasă din revista *Ion Creangă*, transcrie, pe filiera primului nostru etnograf veritabil, cu adaptările revuistice și folcloristice această revistă populară, transcrie în termeni românești tocmai ideea necesarei satire, critici, libelului defăimător, jucând rolul ”tăunelui socratic”, ce-l mișcă din loc pe nepăsătorul animal de tracțiune. Iată:

”*Musca și puricele*: (...) – Da de ce ești ghebos, măi frate purice?

- Da cum cioarele n-oi fi ghebos, dacă toată noaptea ridic ca robul la butuci și la bolovani și-i duc peste oameni ca să le fac drum mare pe spinare... Și tu, muscă, ce ești așa cu ochii umflați?
- Apoi cum boala nu mi s-or umfla ochii, dacă râd cât îi ziua de mare? De multe ori mă țin cu mâinile amândouă de pânțece și gândesc că dau din mine pe ochi de atâta râs.
- Și de ce râzi tu așa, muscă hăi?
- Ia, mă pun pe ochi, pe frunte, pe nas, unde se gădilă omul mai al naibii și când bietul om să mă pleznească, eu fug. Și așa, pâlindu-se singur, omului îi iese ochii de durere și de ciudă, iar mie îmi iese ochii de râs și de bucurie.” (Revista *Ion Creangă*, anul V, nr. 7, 1912) (*Basme cu animale și păsări*, 1987).

3. *Justiția sau echitatea (aequitas)*

Justiție în mod egal îndreptată împotriva ignoranței, stupidității, neglijenței, indolenței, incompetenței, mal praxis-ului, cum se spune acum, cât și împotriva vicleniei, înșelăciunii, simulării și disimulării, spiritului falacios profund imoral și ilegal, profund infracțional, delictual, denaturând morala publică sănătoasă. Povestirea ”Doi șoareci” este, în acest sens, edificatoare pentru propensiunea populară românească, dar și pentru aceea a culegătorului de folclor, față de buna morală publică. Iată:

”*Doi șoareci*: Odată, aproape de iarnă, s-a întâlnit un șoarece de câmp cu unul de casă. Șoarecele de câmp zise celui de casă:

- Ce-ai strâns tu pentru iarnă, că eu am făcut nouă mișini pe câmp?
- Hai de mi le arată, apoi îți voi arăta și eu pe ale mele, zise cel de casă.

Se duseră și văzură cele nouă mișini, veniră în sat, intrară într-o casă spre a vedea agoniseala celui de casă. Umblând ei fără frică prin lăzi, prin sacul cu făină, prin cel cu păpușoi, cutreierară toată casa și când era aproape să-l fericească cel de câmp pe cel de casă, văzură într-un colț al casei, stând și pripindu-se la foc, o pisică; atunci, cel de câmp îl întrebă pe cel de casă:

- Dar aia din vatră ce este?
- Este nașul nostru, zise cel de casă; când vei trece pe lângă el, să-i săruți mâna.

Când voia să treacă și ei prin vatră, pisica (D.N.A. românească, în variantă *update*, n.m....) îi primi bucuroasă cu amândouă mâinile și-i pupă frumușel, așa că amândoi sărutară mâna nașului, și prostul și vicleanul.” (Revista *Șezătoarea*, anul X, vol. VII, 1903) (*Basme cu animale și păsări*, 1987).

4. ”Unde-s mulți, puterea crește”...

Forța societății civile, diversificate, ”poliedrice”, reactive, vii, sensibile și concentrate, unită prin ideal moral, precum, *mutatis mutandis*, #Rezist, față de dictatură și de puterea politică sau politicianistă pură, cristalizată pe o obsesie sau pe un fetiș, pe hoție, vicleșug și nemerit, unilaterală și neimaginativă, previzibilă și ignobilă, închistată și neadaptabilă, ei bine, toate aceste virtuți și vicii fixate pe entități diferite, dar definind aceeași societate și același stat, pot fi descoperite, într-o manieră concentrată și fabulistică descrise, în basmul putnean ”Baba și uncheșul” și-ntr-o serie de

alte basme, precum "Câinele salvat de pisică", Ariciul și vulpea", "Cu oul", dar, mai ales, în excepționalul basm ilustrativ al acestei teme, "Animalele solidare", identificat, ca atare, mai târziu, și-n Albeștii Argeșului. Iată-l prezentat în forma-i narativă:

"*Animalele solidare*: A fost odată un măgar și măgaru-ăsta s-a plictisit stând la stăpânu-su. Ce s-a gândit el, zice:

- Mă, o să plec în lumea asta, nu mai vreau să mai stau la stăpân!
A plecat el, a mers ce-a mers, se-ntâlnește c-un câine:
- Ce faci, mă, aici?
Ce:
- Uite, ce să fac, zice, m-a cam bătut stăpânu, zice, și ce să fac? Să fug.
Ce:
- Hai cu mine, zice, să mergem amândoi mai departe.
- Și-uite-așa, pe drum, s-au mai întovărășit cu un cocoș, cu un ou, un rac, o albină.

Au ajuns în pădure, pe înserat și s-au adăpostit într-o casă părăsită. Peste noapte, au fost călcați de hoți. Când intră acolo, măgaru-ncepe să zbiere. Câinele începe să latre. Un hoț, de-nvălmășeala aia n-a știut ce să mai facă. S-a dus să facă focul, să se-ncâlzească. Ce să vezi? Când suflă-n foc, oul a pocnit. I-a scos ochii cu cenușă. El nu mai vedea; să duce la căldare, când ia apă să se spele, racul apucă de degete și i le tăie. Când a văzut iel așa, s-a dus să ia prosopul să se șteargă pe ochi, acolo albina l-a-nțepat. Acum, când să iasă afară, cocoșul din pod: - Cotcodac, cotcodac! El a crezut că strigă: - Țâneți-l să-l prinzi eu!

Și să te păzești, hoții au fugit, acuma ei au rămas stăpâni în casa aia. Și cred că și-acuma-s, dacă nu i-o mai fi necăjit cineva. Și atât a fost povestea." (*mg.* 1241 c. Albești – Argeș, 1957) (*Basme cu animale și păsări*, 1987).

5. Radix, radici...rădăcină, rădăcinii...

Spiritul stenic, "rădăcinos", așezat, al celor care nu disperă, ci rezistă și încearcă, chiar fără imediat folos sau șanse de succes, să transforme mediul lor inacceptabil sub aspect moral, într-unul bun prin prisma mai multor criterii existențiale; cu alte cuvinte, "Fie pâinea cât de rea, tot mai bine-n țara ta..."; este o arhicunoscută maximă populară ilustrată în povestirea "Purcelul în oi":

"*Purcelul în oi*: Un purcel odată era alb ca ghiocul. Ce s-a gândit?

- Părul meu e tot ca lâna oilor de frumos și de alb. Cât o să stau între nespălații ăștia? Hai mai bine să fug dintre ai mei și să mă duc la oi.

S-a dus. Oile s-arătau vesele nevoie mare și-l arătau la toată lumea. Și a stat cât a stat. Dar, prietenul la nevoie se cunoaște. Uite că-ntr-o zi vine lupul în oi și se repede mai întâi la purcel, că l-a văzut mai mic. El însă s-a ținut bine; dar oile, în loc să-l apere, au fugit care încotro au văzut cu ochii. Purcelul s-a luptat ce s-a luptat cu gadiu; iar pe urmă, dacă s-a văzut părăsit, s-a gândit: - I... ai mei nu m-ar fi lăsat singur! Și s-a repezit iar în turma de porci, de unde n-a mai plecat." (*Rădulescu-Codin*, 1930; *Basme cu animale și păsări*, 1987).

Concluzii

Literatura sapiențială și consuetudinară, populară, folclorică, orală, pe care acest venerabil polihistor al culturii românești a cristalizat-o pentru totdeauna în forme scriptice și hermeneutice marcate de precizie științifică, reprezintă un teren fertil și demn de-a fi exploatat noetic și pentru

tinerii juriști de astăzi, mai dedicați jusnaturalismului, valorilor juridice perene, principiilor și moralității, decât generația pozitiviștilor ultraformaliști, legaliști, mărginiți de expresiile inconfortabile ale normelor dotate doar cu text, nu și cu sens, în cel mai rigid și kelsenian mod cu putință. Tot pentru întărirea spiritului junimii române i s-a cerut ajutorul intelectual lui Simeon Florea Marian, ”amfitrionul” nostru magnanim de astăzi, de către un alt tânăr în momentul de referință, poetul Octavian Goga... (*Goga, 1903*) [39]. Fără a fi o demonstrație exhaustivă, ci doar o invitație, printre altele, la descoperirea valorii sapiențial-juridice și a celei jusnaturalist-moralizatoare, spirituale, a creațiilor populare românești, în concertul mai larg, european, acela al lucrărilor cu ”îndiguiri” apoftegmatice, sapientogene, prezenta lucrare ar putea juca doar rolul de paladium, de catalizator pentru eventuale combustii intelectuale pe teren juridic.

Surse de informații:

- Alba, I. (2018). Arcul și săgeata” într-o ”iconografie” socio-juridică centenară” Centenarul Unirii romanilor și Europa de azi. *Religie și geopolitică. II, volum colectiv*. Universitas Napocensis. Presa Universitară & Ed. Reîntregirea.
- Alexandrescu, G. M. (1863). *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*. București.
- Asachi, G. (1844). *Fabule versuite*. Mădular Academiei de Roma și al mai multor societăți învățate. Ediția a treia, adăogită. Iași: Institutul Albiniei Românești.
- Basme cu animale și păsări. (1987). Ediție îngrijită și prefațată de Ligia Bârgu-Georgescu. București: Minerva.
- Brădățan, A. D. (2007). *Complexul Muzeal Bucovina Suceava. Casa Memorială Simion Florea Marian*. Suceava: Lidana.
- Brădățan, A.D. (2017). *Omagiu academicianului Simion Florea Marian. La 170 de ani de la naștere. Anuarul Muzeului Bucovinei, XLIV*, 326. Suceava: Universitatea ”Ștefan cel Mare”.
- Bumbac, V. (1906). *Societatea Clubul Român din Suceava. În România din Bucovina*.
- Ciucă, V. M. (2017, martie 17-18). Virtuți și vicii într-un libellus diffamatorius. Evoluții juridice în serviciul onoarei. Excerptae. *În cadrul Conferinței Naționale „The Influence of Personal Data Protection within the Business Environment; New Challenges of the General Data Protection Regulation”*. Târgu Mureș: Universitatea ”Petru Maior”.
- Ciucă, V. M. (2018, martie 22-23). Judecătorul și fabulistul orheean Alecu Donici, precursor al etnologiei juridice românești. *Conferința Științifică Internațională, consacrată Centenarului Marii Uniri cu genericul ”Revenirea Basarabiei în spațiul juridic românesc”*. Chișinău: Universitatea de Stat Chișinău.
- Cojocaru, N. (2001). O nouă contribuție cu privire la etimologia refrenului ”Ler Doamne” în colindele românești. *Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei, Făt Frumos, III*, 3. Suceava: Publimeditor.
- Cosma, V. S. (Ed.) (2013). Preotul ”folclorist”: de la combaterea ”superstițiilor” la culegerea folclorului. Studiu de caz: Simion Florea Marian. *Conferința de vară de la Telciu, I, Telciu, 20-21 iulie 2012, Incluși și excluși. Problema identitară în epocile modernă și contemporană*. Cluj-Napoca: Editura EIKON.

- Goga, O. (1903, dec. 3). *Scrisoare către Simeon Florea Marian*. În Simion Florea Marian și corespondenții săi.
- Hașdeu, B. P. (1882, martie 12). *Discurs de răspuns la cel de recepție al lui Simeon Florea Marian cu ocazia primirii acestuia din urmă în Academia Română*. Apud Aura Brădățan, op.cit. (Complexul...).
- Hăulică, I., și Cotea, V. D. (Eds.) (1998). *Marțian Cotrău așa cum a fost*. Iași: Apollonia.
- Jucan, G. (1999). Mihai Eminescu despre Suceava, împrejurimile ei și câteva aspecte de etnografie. *Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei. Făt Frumos, I, 1/1999*. Suceava: "Suceava".
- Loghin, C. (1996). *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918*. Cernăuți: Alexandru cel Bun.
- Marian, S.F. (1880). Pajura. O eroină a poveștilor noastre. *Albina Carpaților, IV, 22-24*.
- Marian, S.F. (1883). *Ornitologia populară română*. Vol I. Cernăuți: Tipografia lui R. Eckhart.
- Marian, S. F. (1904) *Legendele Maicii Domnului. Studiu folcloristic*. Edițiunea Academiei Române. București: Institutul de arte grafice Carol Göbl.
- Marian, S.F. (1987). *Ornitologia*. Vol. I. Apud *Basme cu animale și păsări*, Ediție îngrijită și prefață de Ligia-Bârgu-Georgescu, Ed. București: Minerva.
- Marian, S. F. (1994). *Oameni cari au fost. Vol. I. Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu*. Ediție critică, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Galați: Porto-Franco.
- Marian, S. F. (1995). *Nașterea la români. Nunta la români. Înfirmarea la români. Studiu etnografic. Vol. I-III*. Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu, Text stabilit de Teofil Teaha, Editura Grai și Suflet. București: Cultura Națională (în integritate).
- Marian, S. F. (2000). *Nașterea la români. Nunta la români. Înfirmarea la români*. Ediție îngrijită de Jordan Datcu. București: Editura Saeculum I.O.
- Marian, S.F. (2015). *Sărbătorile la români (Cărnilegile, Păresimile, Cincizecimea)*. Vol. I-III. *Colecția Mythos* (în integritate). Ediție îngrijită și introducere de Jordan Datcu. București: Editura Saeculum I.O.
- Nestor, O. (2000). Colegiul Național "Ștefan cel Mare" la 140 de ani de la înființare". *Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei Suceava "Făt-Frumos", II, 2/2000*, 354-355. Suceava: Suceava.
- Ocaratoarea mita în istoria romanilor (2018, November 11). <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/ocaratoarea-mita-in-istoria-romanilor>
- Olteanu, A. (2000) *Cuvânt înainte*. În: Marian S.F. Mitologie românească. Ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Antoaneta Olteanu. București: Paideia.
- Paul Leu. (1981). Introducere. In S. F. Marian, *Legende istorice din Bucovina*. Ediție îngrijită cu note și studiu introductiv de Paul Leu. Iași: Junimea.
- Rădulescu-Codin, C. (1930). *Îngerul Românilor. Povești și legende din popor*. București.
- Regele ca sinecdocă a Justiției. (2017). În Al. Muraru & Daniel Șandru (Coordonatori), *Reînțoarcerea. După 20 de ani. Două decenii de la revenirea în țară a Familiei Regale a României*. Ed. Corint.
- Slavici, I. (1991). Scrisoare către Simeon Florea Marian. În Simion Florea Marian și corespondenții săi. Ediție îngrijită de Eugen Dimitriu și Petru Froicu. Cuvânt înainte de Jordan Datcu. Seria "Documente literare". București: Minerva.
- Suport scriptic al comunicării pregătite pentru Conferința științifică internațională, consacrată Centenarului Marii Uniri cu genericul "Revenirea Basarabiei în spațiul juridic românesc" (2018, martie 22-23). Academia de Științe a Moldovei. Chișinău: Universitatea de Stat Chișinău.
- Tacitus (2017). *Annales, 3, 6, 789*. Theofil Simenschy, Dicționarul înțelepciunii. Cugetări antice și moderne. Ediția a doua, augmentată și corijată. Ediție îngrijită după manuscris și prefață de I. Opreșan. București: Saeculum Visual.

- Țichindeal, D. (1975). *Fabule și moralnice învățături*. București: Facla.
- Tradiții normative și judiciare romanesti. Reevaluări după o sută de ani de unitate națională. Conferință „România. Cultură și civilizație”, 19.VII.2018. În cadrul Cursurilor de vară, pentru studenții străini. Iași: Univ. „Al.I. Cuza”.
- Ursache, P. (2014a). *Antropologia, o știință neocolonială*. Ediție revăzută de autor. Cluj-Napoca: EIKON.
- Ursache, P. (2014b). *Etnoestetica sau mic tratat de estetică a artelor oralității*. Ediție revăzută și augmentată de autor. Cluj-Napoca: EIKON.
- Virtuți și vicii într-un libellus diffamatorius (2017). Evoluții juridice în serviciul onoarei. Excerptae. *Volum colectiv Protecția datelor cu caracter personal, coordonatori: Irina Alexe, Dragoș-Nicolae Ploesteanu, Daniel-Mihail Șandru*. București: Editura Universitaria.
- Vrabie, G. (1968). *Folcloristica română: Evoluție, curente, metode*. București: Editura pentru Literatură.

Note

- [0] Tacitus. Annales, 3, 6: ”Domnitorii sunt muritori, pe când țara e eternă”, apud Theofil Simenschy, Dicționarul înțelepciunii. Cugetări antice și moderne.
- [1] Key speaker: ”Chipul Cuvântului și chipul judecătorului în sentenții românești. ”Arcul și săgeata” într-o ”iconografie” socio-juridică centenară”, Conferința Internațională dedicată Centenarului unității românești, Universitatea ”1 Decembrie”, Alba Iulia, 15 mai 2018. Vezi și ”Chipul Cuvântului și chipul judecătorului în sentenții românești. ”Arcul și săgeata” într-o ”iconografie” socio-juridică centenară”, in Centenarul Unirii romanilor si Europa de azi. Religie si geopolitica, Vol. II, volum colectiv, Universitas Napocensis. Presa Universitara & Ed. Reintregirea, Alba Iulia, 2018.
- [2] Suport scriptic al comunicării pregătite pentru Conferința științifică internațională, consacrată Centenarului Marii Uniri cu genericul ”Revenirea Basarabiei în spațiul juridic românesc”, Academia de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat Chișinău, în perioada 22-23 martie 2018, Judecătorul și fabulistul orheean Alecu Donici, precursor al etnologiei juridice românești. Contribuții la redactarea Rezoluției Conferinței transformate în Congres ad hoc pentru unificarea științelor juridice româno-basarabene.
- [3] Aequitas și officium pietatis, valori juridice romane asociate unionismului românesc, decantate în ”retortele” pașoptiste europene, Conferință, în cadrul Colocviului Internațional ”România și Italia. Cultura comună a memoriei ultimilor 100 de ani. Memorie și identitate în dialogul româno-italian: spații simbolice, aspecte juridice, istorice și filosofice”, organizat de Centrul de Studii Internaționale și Drepturile Omului din cadrul Institutului Transfrontalier de Studii Internaționale și Justiție Penală al Universității «Dunărea de Jos» din Galați, cu colaborarea Facultății de Istorie, Filosofie și Teologie a aceleiași instituții de învățământ superior, a Institutului de Cercetări Juridice «Acad. Andrei Rădulescu» din București al Academiei Române, Associazione degli Studiosi di Diritto Internazionale ed Europeo din Roma, Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția, Accademiei di Romania din Roma, Institutului «Eudoxiu Hurmuzachi» pentru românii de pretutindeni, Centrului de Documentare Europeană de la Universitatea «Dunărea de Jos», împreună cu Fondazione Ugo

Spirito e Renzo De Felice di Roma, Galați, 23-24 nov. 2018. Vezi și volumul colectiv aferent Colocviului, publicat de Editura Aracnee, Roma, 2018.

[4] Exempli gratia:

„Calea neprihăniților” sau calea judecății celor virtuoși (justorum). Despre (ne)studiul deontologiei judiciare. Prosopopeea romanistă, canonică și cutumiară a Codului civil napoleonian. Dedicăție carbonnieriștă pentru revista *Țîmpul*, la Bicentenarul acestei opere”, secțiune în cadrul cărții intitulate „Despre juriști”, Ed. Universul Juridic, București, 2017, pp. 119-130, sub editarea doamnelor Raluca Bercea și Alexandra Mercescu;

”Statul de drept și legile Justiției. Elogiu rațiunii judecătorului independent. Habermas sau Pescatore ?” Interviu realizat de doamna Ioana Ene Dogioiu, Senior editor la publicația electronică *Ziare.com*, cu Valerius M. Ciucă 01.XI.2017 ;

„Despre dubla misiune, de profesor și de judecător”, în Vasile Lucian Arhire, Ghici cine vine la cină, Ed. Iasi, interviu cu Valerius M. Ciucă, transcris într-un capitol al cărții, în Vasile Arhire, Ghici cine (re)vine la cină, Vol. I, Ed. Junimea, Iași, 2017, pp. 219 et sq.;

Despre justitie și judecători. Interviu, Ed. Universitară, București, 2010, 270 pag., coautor;
Deontologie judiciară. Syllabus, Ed. Sedcom Libris, Iasi, 2009, 300 pag., coautor;

La justice française de la justice statistique à la négation de la justice (coautori Marc Richevaux, Brice Mankou), ISAM, Caietul științific 6, Chisinau, 2014;

L'idée européenne d'indépendance du juge et son impact dans les démocraties émergentes, coautor, ISAM, Caietele Institutului de Studii Administrative, nr. 4, Chisinau, 2011;

”Juriștii sunt titularii Infernului. Trăiesc în infernul relațiilor umane”, interviu, Revista electronică *Cuzanet*, 02.II.2017;

De nouveau, sur la „laisse d'un chien de garde”. Sur l'équité du juge ou la „transgression” méthodique et légitime, Paris, pentru *Buletinul colectiv al Bicentenarului Baroului*, 2010 și pentru *Le cahiers de l'ULCO*, Saint Omer, decembre, 2013;

„Despre transgresivitatea judecătorilor”. Interviu, *Juridice. Ro*, în dialog cu Dan Stoica, 2010;

„Judecătorii. Interviu”, în revista „Forumul judecătorilor”, nr. 1/2010, București;

Valerius M. Ciucă în dialog cu Andrei Savescu. Despre judecători, învațământul juridic și justiție, 1 iulie 2011, *Juridice.ro*;

Despre creativitatea judecătorului și rolul lui în construcția unei noi culturi juridice europene, „*Curierul judiciar*” nr. 7/2010, pp. 367 sq.;

Valerius M. Ciucă în dialog cu Dan Stoica despre drept, judecători și eleganția juris, 16.11.2008. *JURIDICE.ro*

[5] ”Începându-și ucenicia sub influența școlii romantice creată de Vasile Alecsandri, reorientându-se și perfecționându-se la cea științifică a lui B.P. Hașdeu, S. Fl. Marian marchează un nou moment în dezvoltarea folclorică și, mai ales, în crearea etnografiei românești. Dacă Alecsandri, Hașdeu. G. Dem. Teodorescu, Mozes Gaster ș.a. purced de la teoretizarea științei folclorice la cunoașterea propriu-zisă a folclorului, Marian a făcut calea inversă. El a plecat de la investigarea concretă, nemijlocită, multilaterală a creației literare orale spre interpretarea științifică a acesteia, deschizând astfel calea unor cercetători ca Tudor Pamfile, Artur Gorovei ș.a.” (*Paul Leu, 1981*)

[6] ”Pe de altă parte, din postura de ”intelectual”, de om învățat a cărui muncă avea și pronunțate conotații patriotice (în sensul că preotul trebuia să lucreze pentru rădicarea și luminarea

- poporului și pentru propășirea culturii naționale), preotul apare în postura de persoană care are acces la zestrea culturală și spirituală a națiunii. În efervescența Romantismului și în prelungirea tezelor herderiene și ale exemplurilor date de frații Grimm și alții ca ei, preotul avea datoria patriotică, pe de o parte, și responsabilitatea științifică, pe de altă parte, de a nu lăsa astfel de "comori" să piară." (*Cosma, 2013, p. 66*)
- [7] Pentru o tratare detaliată și nu rareori în termeni poetici (e.g., "Un pui de bucovinean în școala germană"; "Prigonit în propria țară, pribeag prin Transilvania"; "Autorul cărții de aur a țaranului român, în cultura lumii" etc.), a se vedea Cap. I, "Simion Florea Marian, o viață în slujba culturii neamului românesc", în *Aura Doina Brădățan, Fondul memorial-documentar Simion Florea Marian din Suceava. Istoric. Contribuția la cultura română (Teză), Muzeul Bucovinei, Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava, 2013, pp. 21-53. Este o lucrare recenzată de Prof. Dr. Mihai Iacobescu, sub titlul sugestiv pentru valoarea ei, și cu referire la autoare, doamna Aura Doina Brădățan, ca la o "vestală slujind într-un templu". A se vedea, în acest sens, titlul eponim în Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei, XLI, Editura Universității "Ștefan cel Mare" din Suceava, 2014, pp. 365-368.*
- [8] Tehnoredactare Iuliana Roșca: "Simion Florea Marian învață să scrie și să citească de-abia la 12 ani (...) într-o căsuță micuță căreia i s-ar șede orice să fie numai școală nu... Școala e numai o clasă. Odaia școlii e atât de mică, încât punându-se copiii ca scrumbiile în poloboace, totuși n-ar încăpea mai mult de șaizeci... Într-o asemenea odăiță e vai și amar de copiii românilor, scria Marian, după două decenii de la absolvire." (*Brădățan, 2007, p. 6*).
- [9] Aura Brădățan, op. cit. (Complexul...) (*Brădățan, 2007, p. 7*).
- [10] Prof. Univ. dr. Ion Popescu-Sireteanu, "Studiu introductiv. Simion Florea Marian în amintirile contemporanilor", în *Muzeul Etnografic al Bucovinei, Suceava, Simion Florea Marian în amintiri, mărturii, evocări...*, Antologie, text stabilit, note, tabel cronologic și bio-bibliografic de Petru Froicu și Eugen Dumitru, Postfață de prof. Drd. Nicolae Cârlan, Editura "Suceava", 1997, p. 8.
- [11] I. Popescu-Sireteanu, loc. cit., p. 8: "(...) elevilor români le era foarte sever oprit de a vorbi întreolaltă românește. Și dacă totuși se întâmpla ca oarecare elev român să vorbească în limba sa, atunci i se anina de cât un chip de măgar tăiat din hârtie ori zugrăvit pe pe o tablă de lemn, de care era legată o ață. Și măgarul acesta trebuia să-l poarte elevul român în cursul întregii săptămâni până sâmbătă. Sâmbătă elevii din toate clasele erau chemați la un loc și toți aveau dreptul de a scuipa asupra păcătoșilor români, care aveau chipurile de măgari la gât. Va să zică, pentru vorba românească, îi rușinau și-i scuipau pe copiii români (*Loghin, 1996, p. 33*)
- [12] Valerius M. Ciucă, "În memoria unui bihorean de seamă, fiu adoptiv al Iașului, prof. dr. doc. Marțian Cotrău", în <http://juridice.ro/essentials/480/in-memoria-unui-bihorean-de-seama-fiu-adoptiv-al-iasului-prof-dr-doc-martian-cotrau>, reproducere a articolului din *Rev. Epifania*, nr. 30/2014.
- [13] "După terminarea școlii primare, "Doamna" le-a spus părinților mei că "băiatul e bun la carte" și "să-l dea mai departe". / Așa am ajuns la Liceul "Samuil Vulcan" din Beiuș, unde, datorită unor profesori de excepție, mi s-au deschis porțile culturii. Pe lângă instrucția liceală, am beneficiat și de contribuția educativă și culturală a călugărilor asumpționiști de la Internatul Paulian. Figura de prim plan în acest internat era Père Merloz, personalitate de o vastă cultură, dublată de o mare capacitate charismatică. Pe de altă parte, de la Père Nicolas, am deprins, toți

- interniştii, gustul pentru drumeţie. În acest mediu francofon, pe lângă completarea cunoştinţelor de limba şi literatura franceză, am găsit şi motivaţiile de-a respinge ideologiile extremiste care circulau atunci, mai ales printre tineri.” (*Hăulică & Cotea, 1998, p. 12*)
- [14] ”Înfiinţarea Gimnaziului Ortodox-Oriental din Suceava este un proces firesc al trezirii conştiinţei de sine a românilor din Suceava şi împrejurimi. Această şcoală este văzută, cu luciditate, nu ca un dar venit din partea ocupanţilor, ci ca o izbândă a obştii româneşti din Suceava. Că românii din Bucovina (ca, de altfel, şi cei din Transilvania, şi din Basarabia, n.m.) au fost nevoiţi să înfrunte planurile inginereşti de deznaţionalizare ale ocupanţilor prin îndepărtarea de propria credinţă şi de propria limbă nu este de mult o noutate. Şi totuşi, nu poţi să nu te înfiori citind o ordonanţă a autorităţilor din Viena din 1816: ”Nici un naţional român nu se va primi în învăţământ, dacă nu va jura înainte că se leapădă de credinţa ortodoxă.”... (*Nestor, 2000, pp. 354-355*)
- [15] ”Unul din cei mai buni pedagogi, blândul nostru catehet”, cum avea să-l caracterizeze un absolvent al Liceului Greco-Oriental, azi Colegiul Naţional ”Ştefan cel Mare” din Suceava (*Marian, 1995, p. 159*).
- [16] I. Popescu-Sireteanu, loc. cit., p. 10: ”Este interesant să aflăm că în casa socrilor săi din Siret a fost şi Eminescu (cum crede Lucian Costin). Unul din marii oaspeţi ai familiei Marian la Suceava ar fi fost Mihai Eminescu, în timpul când acesta o vizita pe sora sa Aglaia sau când îşi vizita prietenii: Vasile Bumbac şi Ştefan Dracinschi. Când a dat mâna cu el, mama a rămas fără glas: ochii lui erau adânci, privirea pierdută parcă, iar mâna rece ca a unui mort (Maria Cărauşu) Eugen Dimitriu crede că Eminescu ar fi fost oaspete al familiei Marian în 1885.”
- [17] Suceava e pentru el Vatra aşezării Moldovei, stupul de unde au pornit roiurile care au împoporat Ţara de Jos, mormintele domnilor, vechea sa capitală, Mitropolia sa veche (...) – Căci acolo e sfânta Cetate a Sucevei, scaunul domniei vechi cu ruinele măririi noastre, acolo scaunul firesc al unui mitropolit care în rang de neatârnare era egal cu patriarhii, acolo sunt moaştele celor mai mari dintre domnii români, acolo doarme Dragoş, împlânzitorul de zimbri, acolo Alexandru întemeietorul de legi, acolo Ştefan, zidul de apărare al creştinătăţii. (...) Reţinem două strofe din primul poem citat (Ştefan cel Mare, eboşă de poem, n.m.), atât pentru frumuseţea evocării, cât şi pentru tăria de diamant a expresiei: Ce zgomot de bucium şi arme, ce vall / Când Ştefan se suie călare pe cal / Răspunde Suceava din urmă, / Şi nimeni nu ştie cum tu ai ajuns / Să ştii de ce munţi săgeată-ai pătruns - / Şia codrului cale se curmă. / Răsună pământul de tropotul des, / De-atâta oştire de munte, de şes, / Răspunde sunare de nouri; / Cu sunet de bucium la munte şi plai, / C-o oaste întreagă călare pe cai, / Cu steaguri cu semne de bouri (*Jucan, 1999, pp. 200-201*).
- [18] Forma din colinde provine de la modul imperativ prezent al verbului care este valere!, adică ”Fii sănător!”, sau cu înţeles mai propriu vorbirii populare, ”Să fii sănătos!”, cum se urează frecvent în tradiţiile de iarnă (*Cojocaru, 2001, pp. 87-90*).
- [19] Nicolae Iorga. ”XXXIV. Un cercetător al vieţii poporului românesc (*Marian, 1994, p. 175*).
- [20] Din păcate, unele secvenţe n-au fost suficient acoperite; la discipline (Etnojuridica, Etnomuzicologia, Medicina populară, Ştiinţa alimentaţiei), concepte (Familie, Rudenie, Neam, Rasă), tehnici ale extazului şi ocultăţii (magie, exorcism, sacru, profan) voi reveni (*Ursache, 2014a, p. 8*).

- [21] LĂUTARI. Nunta e un act de bucurie și veselie. Prin urmare, nu există nici o nuntă românească cel puțin în Bucovina, la care să nu fie și lăutari (Lăutarii se mai numesc altmintrelea în Bucovina și scripcari, de la scripcă, violină; apoi zicari – în ținutul Dornei-; în Transilvania, ceterași, de la ceteră, zicălași, de la a zice, a cânta). Excepție de la regula generală se face doar numai atunci, când unul dintre dâșii a mai fost odată căsătorit și, prin urmare, nu vor să mai facă multă sfară în țară; aceștia fac nuntă tăcută, adică fără lăutari. De altmintrelea, fie fidențații cât de sărmani, trebuie să aibă măcar câte o pereche de lăutari. Cel ce face nuntă fără lăutarinu e bine privit de consătenii săi, din contră, e ținut de om zgârcit, cărpănos și morocănos, care nu voiește ca și alții să aibă parte de bucuria și veelia lui. Despre astfel de oameni se și zice apoi că nu fac nuntă, ci praznic. / Cum că lăutarii sunt uzitați nu numai la românii din Bucovina, ci pretutindeni, la toți românii, ne putem încredința, afară de experiența de toate zilele, încă și dintr-o mulțime de balade, precum și alte cântece populare (T.T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, p. 178: Pe Stăncuța mi-o lua / Lăutari el își tocmea / Mare nuntă mai făcea / Fericit cu ea trăia.), apoi și din următoarele proverbe, care sunt foarte răspândite: Cu lăutari și cu masă / Aduci pe dracu în casă. Sau: Cu lăuta și cu toaba / Adusei în casă gloaba (A. Pann, op.cit., t. II, p. 111). / În Bucovina, e datină ca atât părinții miresei cât și mirele să tocmească una sau mai multe părechi de lăutari. / Lăutarii tocmiți de părinții miresei cântă numai la mireasă și anume de sâmbătă sara, când se pornește nunta și până duminica sara, când pleacă mireasa de la părinții săi la casa mirelui. Ai mirelui însă cântă de sâmbătă sara și până se sfârșește uncropul (paharul dulce și ospățul oferite de mire a oua zi după cununie, n.m.) și nu numai la mire, ci și la mireasă. Lăutarii mirelui trebuie să petreacă pe mire atât atunci când acesta se duce după mireasă, cât și atunci când duce mireasa acasă și să cânte tot timpul cât stă mirele la părinii miresei (*Marian, 2000, pp. 165-166*).
- [22] Cu aparoția lăutarului, începe comercializarea și decăderea cântecului tradițional. Se pierde din obișnuința cântecului ca dar (...) Se știe că Mihai Viteazul s-a însoțit de muzicanți când a intrat triumfal în capitala tuturor românilor, Alba Iulia. Documentele depun mărturie pentru opt trâmbițași militari. Ei executau muzică ostășească, de paradă. După o cunoscută informație a lui D. Cantemir, doina era adaptată la ritmuri avântate și războinice (*Ursache, 2014b, pp. 54-55*).
- [23] S. Fl. Marian, *Legende istorice din Bucovina, op. cit.* ("Movila lui Răzvan", pp. 158-162, "Ștefan-Vodă", pp. 50-54, "Ștefan-Vodă și turcii", pp. 55-64).
- [24] Ibid.: "Dealul Leahului" (între Rădăuți și Horodnicul de Jos, n.m.), pp. 153-154.
- [25] Ibid.: "Cetatea Tătarilor", pp. 143-152, "Pietrele Muierilor", pp. 139-142, "Întemeierea Sucevei", pp. 6-10.
- [26] Ibid.: "Românii și tătarii", "Românca și tătarii", "Dodul și tătarii", "Găina și Cucosușul", "Cetatea tătarilor", "Pietrele Doamnei", "Dragoș-Vodă", "Comoara îngropată" etc.
- [27] Ibid.: "Ștefan-Vodă și Tolpa", pp. 65-70.
- [28] Ibid.: "Dealul lui Ivan", pp. 178-179.
- [29] Ibid.: "Comoara îngropată", pp. 47-49: "Multe și mari neplăceri, neajunsuri și daune au trebuit să sufere românii în timpurile trecute. Și nici nu e mirare, după ce țările locuite de dâșii erau hățașul tuturor popoarelor barbare și păgâne, care veneau din părțile răsăritului și trecând ca niște locuste hămisite printr-însele pe ce puneau mâna pus era. / Și românii de multe ori, văzând că nu era alt chip de scăpare, luau tot ce aveau mai scump iberate și apucau drumul spre codru, unica lor mântuire la vreme de mare nevoie și grea strămtorare..."

- [30] A mai vorbi despre însemnătatea literaturii poporane cred că, nu este de trebuință, căci în ziua de astăzi nu mai sta nimene la îndoelă cum că literatura modernă, trebuie să se întemeieze pe cea poporană, scoțându-i la lumină și întrebunțându-i toate comorile cele mari, bogate și frumoase ale literaturii poporane pentru redicarea edificiului literaturii moderne. Tote națiunile, cari au o literatură au purces astfel și de aceea au propășit așa de departe. Numai la noi acest adevăr abia târziu a izbutit a fi recunoscut; ... se începuse clădirea dela acoperiș în jos! Dar' în fine am ajuns și noi la cunoștința adevărului, și aceasta prin impulsul unui bărbat, care a scos la lumină o parte din comora nesecată a literaturii poporane și ni-a zisu: Faceți întâi cunoștință cu traiul poporului, cu datinele lui, cu credințele lui și mai ales cu limba lui cea dulce, frumoasă și bogată, și pe această temelie trainică zidiți monumentul literaturii naționale! Este oare de trebuință să mai zic cum că acest bărbat este Dl. V. Alecsandri?" (*Marian, 1883, p. 3*)
- [31] Ioan Slavici, "Scrisoare către Simeon Florea Marian", în Simion Florea Marian și corespondența sa, Ediție îngrijită de Eugen Dimitriu și Petru Froicu, Cuvânt înainte de Iordan Datcu, Seria "Documente literare", Editura Minerva, București, 1991, pp. 340-341: "Sibiu, 9 aprilie 1884. Cristos a înviat, cucernice părinte, / Veți fi aflat de prin ziare că eu m-am însărcinat cu redacțiunea unui ziar quotidian ce se va înființa aici de un consorțiu în care ne-am grupat tot oameni mai mult ori mai puțin independenți (...) Una dintre cele mai de căpetenie preocupări ale noastre e de a avea aici un centru de lucrare literară și îndeosebi de a publica prin tipografia ce-am înființat-o cărți menite a deveni populare și a răspândi astfel gustul de citire și în general cultura în popor. / Mă simt dator a vă informa despre aceasta și a vă ruga să vă uniți cu noi în această lucrare. (...) / Vă rugăm totodată să binevoiți a ne trimite corespondența ori a vă pune în înțelegere cu alții, care-ar fi dispuși să ne trimită, fie din Cernăuți, fie din alte părți ale Bucovinei. Prea mult ne-am bucura, dacă ni s-ar trimite și știri mărunte despre evenimente de interes pentru publicul român, adunări, serbări publice, cazuri de moarte și nenorociri, stări economice etc. (...) / Mulțumindu-vă de mai înainte pentru binevoitorul concurs și felicitându-vă pentru premiul primit de la Academie, rămân al d-voastre devotat amic Ioan Slavici, Krantz-Gasse nr. 16". "Sibiu, 28 aprilie, 1884. Iubite amice, / Îți mulțumesc pentru scrisoare și pentru concursul binevoitor ce-mi promiți. Din "Ornitologie" poți să-mi trimiți vreo 20 de exemplare deocamdată. Voi căuta eu să le vând. / Exemplare am trimis în Bucovina, nu mi-au venit însă până acum abonamente. Sper că ne vor veni pe viitor. De la mai mulți ni s-au înapoiat exemplarele. Astfel de la T. Stefanelli. Îți voi trimite lui anume din nou. (...)". (*Slavici, 1991, pp. 340-341*).
- [32] A se vedea și Matei Udrea, "Ocărâtoarea" mită în istoria românilor": "Românii târâie de veacuri după ei tinicheaua obiceiurilor necinstite. Explicațiile acestor apucături – șocante pentru occidentali, îndrăgite de băștinași, generatoare de sărăcie și nedreptate – trebuie căutate adânc în trecut, până la începuturile țării române." / „Nicio descriere nu se poate apropia de adevăr când este vorba să-i înfățișeze pe slujbașii din Țara Românească. Nemăsurata lor imoralitate, ticăloșia – acesta este cuvântul potrivit – îndurerează și umple omenirea de silă.“ / Acesta este portretul funcționarilor din țările române făcut la începutul secolului al XIX-lea de Louis Langeron, nobil francez angajat ca ofițer în armata țării pe parcursul războiului ruso-turc dintre 1806 și 1812. De atunci au trecut 200 de ani, dar felul în care se comportă destui dintre administratorii statului român, de la clasa politică și până la simpli funcționari, poate da impresia că Langeron a trecut ieri prin România. (...) / În memoriile sale, contele francez Louis

Langeron descoperea, acum 200 de ani, o explicație a mentalității locuitorilor de pe aceste meleaguri: „Mai înrâuriți de către grecii din Fanar, căci un mare număr se află stabiliți la București, mulți boieri din Țara Românească au josnicia acestora, lăcomia lor, cruzimea lor și, totodată, credința pe care o au ei față de turci“. Mărturia e importantă pentru că vine din partea unui străin care n-avea în comun cu românii decât faptul că ajunsese aici ca ofițer al unei armate de ocupație (cea rusească). / Jurnalul contelui, citat de Neagu Djuvara în „Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne“, e cutremurător. Langeron era complet bulversat de această lume pe care n-o înțelegea, așa cum occidentalii nu reușesc s-o înțeleagă nici acum. / „Cuvintele ordine, dreptate, cinste, onoare sunt adesea uitate în Țara Românească. Aici, toate slujbele se cumpără, adică se plătește dreptul de a săvârși orice crimă fără a fi pedepsit. Fiecare slujbă, în scurt timp, îl îmbogățește pe cel care o cumpără, dar, după un an, trebuie s-o părăsească sau s-o lase altuia – căci încă un abuz al acestei cumplite cârmuirii (n.r. – fanariotă) este ca un slujbaș să nu stea niciodată mai mult de un an într-o slujbă, oricare ar fi ea; atunci vine la București, unde se dedă unui lux neînfrânat și de prost-gust, risipește la iuțea rodul jafurilor sale și, după doi ani de stat degeaba, mai cumpără o slujbă, se îmbogățește din nou de pe urma ei, ca să vină iar în capitală și să trăiască tot pe picior mare. Acesta este cercul vicios al boierilor din Țara Românească“, explica Langeron. / După cum se poate constata, într-o formă sau alta, sistemul s-a perpetuat până azi.” (*Ocaratoarea ...*, 2018)

- [33] Cu toate acestea însă trebuie să însemnez că numirea de ”pajură” se aplică de cătră poporul român mai mult numa pasărilor uriașe și năzdrăvane, pe care nu le cunoaște din vedere, și chipurilor acvilei de pe monede, pe când păsările cunoscute naturaliștilor sub numele de *Aquillae*, românii nu le numesc pajure, ci parte vulturi, parte cu alte numiri. / Cum că acest soi de păsări se numește de cătră români *vulturi*, ne putem încredința și din următorul pasagiu, pe care-l scoatem dintr-o poveste din România (*Marian, 1880, pp. 347-351, 362-364*).
- [34] S.Fl. Marian, *Ornitologia...*, *op.cit.*, Vol. I, p. 306, apud *Basme cu animale și păsări*, Ediție îngrijită și prefață de Ligia-Bârgu-Georgescu, Ed. Minerva, București, 1987, pp. 173-174.
- [35] S. Fl. Marian, *Ornitologia...*, *op.cit.*, Vol. I, p. 306, apud *Basme...*, *op. cit.*, pp. 193-195.
- [36] S. Fl. Marian, *Ornitologia...*, *op.cit.*, Vol. I, p. 306, apud *Basme...*, *op. cit.*, pp. 196-197.
- [37] Valerius M. Ciucă, loc.cit, „Virtuți și vicii într-un libellus diffamatorius. Evoluții juridice în serviciul onoarei. Excerptae”, în volumul colectiv Protecția datelor cu caracter personal, coordonatori: Irina Alexe, Dragoș-Nicolae Ploesteanu, Daniel-Mihail Șandru, Editura Universitaria, București, 2017.
- [38] Vasile Alecsandri, Satire și alte poetice compuneri de prințul Antioh Cantemir (publicate în periodice).
- [39] Bpesta, 3 dec. 1903. / Mult stimată domnule părinte, / Un grup de tineri călăuziți de dor de muncă am înființat acum un an și jumătate revista Luceafărul. Încurajați din toate părțile și băgând de seamă că munca noastră e rodnică ne-am hotărât să mergem înainte, lucrând și mai departe în vederea acluiași scop: propovăduirea gustului de-a ceti în publicul nostru și educația literară-artistică a tinerei generații de la noi. / Credem că ne veți ierta pentru îndrăzneala noastră, rugându-vă să binevoiți a ne da și d-voastră sprijinul moral. Am dori să avem în numărul prim, care se pune sub tipar la 15 dec. Nou, și un articol mai scurt de d-voastră. (...) / Împlinindu-ne rugarea de-ați face o mare bucurie și ne-ați deobliga foarte mult, mai cu seamă că și pe st. Sfinția-voastră vă leagă oarecari amintiri de țara din care vine această

respectuoasă rugămintă. / Primiți, vă rugăm, mulțumirile noastre anticipative și încredințarea adâncii noastre stime (*Goga, 1903, pp. 144-145*).